

การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส

The Development of Educational Quality of Life

For Underprivileged Children

พระอนุสรณ์ พันธุ์ประเสริฐ*

Phra Anousone Phanpaseuth

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ**

Phramaha Boonlert Inthapanyo

พระปลัดประพจน์ สุภาโต***

Phrapalad Prapoj Supabhato

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanayasridvaravadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: anousonpps@gmail.com

Received: August 13, 2023

Revised: September 25, 2024

Accepted: October 01, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส โดยเน้นถึงความสำคัญของการให้การศึกษาที่เหมาะสมและเท่าเทียม การสนับสนุนจากชุมชนและองค์กรต่าง ๆ การศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ การส่งเสริมเพื่อให้เติบโตเป็นคนดี มีคุณภาพ และทำประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางวิชาการและสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างอนาคตอย่างใดก็ตาม สำหรับเด็กด้อยโอกาส การเข้าถึงการศึกษายังคงเป็นปัญหา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชุมชนที่ขาดแคลนทรัพยากร การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งจากครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และรัฐบาล ต้องมีการวางแผนและการดำเนินการที่สอดคล้องกันในทุกด้าน มีแนวทางการพัฒนาที่หลากหลายและครอบคลุมจะช่วยให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาที่ดีและมีโอกาสในการพัฒนาตนเองมากขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; คุณภาพชีวิต; การศึกษา; เด็กด้อยโอกาส

* พระอนุสรณ์ พันธุ์ประเสริฐ Phra Anousone Phanpaseuth

** พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร. Phramaha Boonlert Inthapanyo, Prof.Dr.

*** พระปลัดประพจน์ สุภาโต, ดร. Phrapalad Prapoj Supabhato, Dr.

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Buddhapanayasridvaravadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This article focuses on analyzing approaches to the development of the educational quality of life for underprivileged children. Emphasizing the importance of providing appropriate and equal education. Support from communities and organizations Education is considered an important factor in improving the quality of life in promoting children to develop to their full potential. Promotion to grow into a good, quality person and benefit society as a whole. Education plays an important role in the development of academic and social skills. which is the basis for building a future. However, for underprivileged children Access to education remains a problem. Especially in rural areas and communities lacking resources. Improving the quality of life therefore requires cooperation from many sectors. From families, communities, schools, and governments, there must be consistent planning and action in all areas. There are various and comprehensive development approaches that will help underprivileged children receive a good education and have more opportunities for their own development.

Keywords: Development; The Quality of Life; Education; Underprivileged Children

บทนำ

ประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มของประชากรมากขึ้นทุกปี โดยจำนวนประชากรที่มีเพิ่มขึ้นนั้นเกิดได้จากครอบครัวที่มีความพร้อมในการต้อนรับสมาชิกใหม่ในครอบครัว และเกิดขึ้นได้จากความไม่พร้อมของบางครอบครัว ซึ่งความไม่พร้อมในการให้กำเนิดสมาชิกในครอบครัวมีหลายปัจจัย เช่น การให้กำเนิดทารกก่อนวัยอันควร เกิดจากการล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น ซึ่งในสภาวะเช่นนี้ทำให้เด็กที่เกิดมาจากความไม่พร้อมของทางครอบครัว อยู่ในสถานะที่ยากลำบาก มีปัญหาครอบครัว ปัญหายากจน รวมถึงประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม และไม่มีใครให้โอกาสหรือหยิบยื่นโอกาสที่จะให้เขาได้เริ่มต้น^๑ ทำให้เด็กเหล่านี้ขาดโอกาสที่ดีในทางด้านการศึกษา แม้การศึกษาในประเทศไทยสามารถเข้าถึงได้ทุกคน แต่ก็ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเอง หรือเรียกว่าเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา การจัดการศึกษา

^๑ วาสนา จักรแก้ว, เกศรา สิทธิสันติกุล, สุรัชย์ กังวล และนิโรจน์ สิ้นณรงค์, "นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของประเทศไทยและต่างประเทศ", วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓) ๓๒๘-๓๓๔.

ที่มีคุณภาพ ทั้งถึง และเป็นธรรม จึงเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป้าหมายด้านการศึกษาคือเป้าหมายที่ ๔ ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีสาระสำคัญคือ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม ทั้งถึง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ ตลอดชีวิตแก่ทุกคน^๒

สถานการณ์ปัญหาของผู้ด้อยโอกาส มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีความสลับซับซ้อน ทำให้ยากลำบากในการทำความเข้าใจต่อสาเหตุและปัญหาที่แท้จริง ผู้ด้อยโอกาสส่วนใหญ่มีองค์ประกอบของความด้อยโอกาสซับซ้อนหลายลักษณะ ประเด็นสำคัญที่คล้ายคลึงกัน คือ ความไม่พร้อมของหลักฐาน อันเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิเกี่ยวกับบริการและการรับรองสิทธิความเป็นพลเมือง การไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิคนเร่ร่อนและแรงงานต่างด้าวและการที่กฎหมายไม่เอื้อต่อการไปใช้สิทธิและบริการทางสังคมของกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรี พบในกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่ม เนื่องจากทั้งเด็กและสตรีเป็นผู้ที่อ่อนแอ จึงถูกเอารัดเอาเปรียบได้ง่าย การไม่ยอมรับ การถูกกีดกัน ไม่ได้รับความเป็นธรรม เข้าไม่ถึงสิทธิและบริการทางสังคม โดยเฉพาะสิทธิและบริการทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ หลักประกันและบริการสุขภาพ ฯลฯ ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ได้แก่ งบประมาณและบุคลากรไม่เพียงพอคุณภาพของบุคลากร ภาวะเบี้ยหวัดที่เข้มงวด ขาดความยืดหยุ่น และการไม่รักษาความลับของกลุ่มเป้าหมาย และผู้ด้อยโอกาสมักไม่ได้รับสิทธิครบถ้วนตามที่ประชาชนคนอื่นได้รับ เช่น กลุ่มผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร อาจไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่จะได้รับการดูแลด้านสุขภาพ หรืออาจขาดสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คนยากจนขาดสิทธิพื้นฐานที่จะมีอาหารเพียงพอ ผู้ด้อยโอกาสเป็นกลุ่มหนึ่งที่ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่คุ้มครองเป็นพิเศษเพราะเป็นกลุ่มคนที่มักไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและสิทธิพื้นฐานที่พึงได้รับ รวมทั้งถูกละเมิดสิทธิมากกว่าคนกลุ่มอื่น จากความไม่รู้หรือด้วยเหตุปัจจัยอื่น ๆ จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นที่สังคมพึงหันมาตระหนักรวมทั้งสร้างโอกาสให้บุคคลเหล่านี้ให้สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ ดำรงชีพได้อย่างเป็นปกติ^๓

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่กว้างและครอบคลุมหลายด้าน ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทางด้านการศึกษาที่ต้องการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน รวมถึงรัฐบาล องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ภาคเอกชน และชุมชน เป็นกระบวนการที่ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสุขภาพที่ดี มีการศึกษาที่ดี มีรายได้ที่เพียงพอ และสามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตยังรวมถึงการส่งเสริมความสุขและความพอใจในชีวิต ซึ่งสามารถวัดได้จากระดับความสุข ความพึงพอใจ

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, "รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง", รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๙), หน้า ๔.

^๓ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชย์พันธุ์ และคณะ, "การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้ เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย", รายงานการวิจัย, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑).

และความมั่นคงในชีวิต นอกจากนี้ ภาครัฐยังสามารถสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในการร่วมมือกันพัฒนาโครงการที่ส่งเสริมการศึกษาในชุมชน รวมถึงการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาปรับใช้ในระบบการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการศึกษา ซึ่งจะช่วยสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่ทันสมัยและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางการศึกษาเป็นการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสม การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะและความสามารถของบุคคล การศึกษาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการแก้ไขปัญหา การศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม การลงทุนในการศึกษาเป็นการลงทุนที่มีผลตอบแทนสูงในระยะยาว

การส่งเสริมการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสตามรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๕ กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาล และต่อมาได้มียุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ให้หน่วยงานของรัฐในทุกภาคส่วนต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ ประเทศไทยมีความมั่งคั่ง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ประเทศสามารถยกระดับการพัฒนา จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์แต่ละด้านมุ่งเน้นการสร้างสมดุล ระหว่างการพัฒนา ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมียุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษา ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ชาติที่ ๑ ด้านการสร้างความมั่นคง

มุ่งเน้นในการสร้างและเสริมความมั่นคงของประเทศในด้านต่าง ๆ รวมถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และความปลอดภัยของประชาชน มีการกำหนดแนวทางในการปกป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทัพ การเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติ และการปกป้องผลประโยชน์ของชาติในระดับสากล ยุทธศาสตร์นี้ยังมุ่งเน้นการพัฒนาความมั่นคงทางสังคม โดยเฉพาะการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความสามัคคีในสังคม เพื่อสร้างความมั่นคงในระยะยาว โดยรัฐต้องทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก

ยุทธศาสตร์ชาติที่ ๒ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

ยุทธศาสตร์นี้มุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันในระดับโลก โดยการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม การวิจัยและพัฒนา การเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ และส่งเสริมการลงทุน

ในอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูง รวมถึงการพัฒนาทักษะแรงงานเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโลก นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านคมนาคม โลจิสติกส์ และพลังงาน เพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ชาติที่ ๓ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติไปสู่เป้าหมายเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงจำเป็นต้องมีการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบ การพัฒนาและยกระดับศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตควบคู่กับการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถก้าวทันการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว รวมถึงความตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย ตลอดจนพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของพหุปัญญาแต่ละประเภท เพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกายใจสติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออมโอบอ้อมอารี มีวินัยรักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูงเป็นนวัตกรรมนักคิด ผู้ประกอบการเกษตรกรยุคใหม่และการมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

ยุทธศาสตร์ชาติที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ และสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการด้านการศึกษาที่เน้นการสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพที่เป็นมาตรฐานเสมอกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและยากจน และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษการจัดให้มีมาตรการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาการสนับสนุนกลไกความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาในระดับ จังหวัด การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้และนวัตกรรมของคนทุกกลุ่มรวมถึงระบบการติดตามสนับสนุนและประเมินผลเพื่อสร้างหลักประกันสิทธิ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของประชาชน

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัย รวมถึงพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของพหุปัญญาแต่ละประเภทให้ทุกคนเป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ คนไทย มีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา และ

การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม ด้วยการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ ไปสู่กลไกบริหาร ราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น ให้ประชากรมีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำ ประโยชน์ แก่ครอบครัว ชุมชนและสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการ ที่มีคุณภาพอย่างเป็นระบบและทั่วถึง

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง พบว่าไม่ได้มีการกำหนดแนวทางในการ ส่งเสริมการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสไว้ ทำให้เด็กด้อยโอกาสขาดสิทธิและโอกาสทางการศึกษาจากรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดว่ารัฐต้องจัดให้มีการส่งเสริมการศึกษา ให้เด็กด้อยโอกาสได้รับสิทธิและโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษกว่ากรณีการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้เด็กด้อยโอกาสทุกคนมีสิทธิเสมอภาคและเท่าเทียมกันกับเด็กทั่วไปประกอบกับรัฐต้องดำเนินการ ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและรัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็กผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่าง มีคุณภาพตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ^๔

จากการเปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศก็ได้มีปฏิญญาสิทธิเด็ก^๕ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการ ค้ำครองช่วยเหลือไม่ให้เด็กถูกละเมิดสิทธิ และต้องอยู่บนรากฐานของสิทธิมนุษยชนคือ ศักดิ์ศรีและคุณค่า ของมนุษย์ที่เท่าเทียมกันในเรื่องเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพโดยปราศจากการแบ่งแยกใด ๆ ไม่ว่าจะเป็น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง กำเนิดเชื้อชาติ สังคม ทรัพย์สินหรือ สถานะอื่น และโดยเฉพาะเด็กกลุ่มที่จะต้องได้รับการพัฒนาโดยคำนึงถึงประเพณี ค่านิยมและวัฒนธรรม ของแต่ละกลุ่ม ได้รับการคุ้มครองดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษ ให้ความใส่ใจแก่เด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ๆ ในทุก ประเทศ และได้มีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child ๑๙๘๙) ซึ่งได้ มีการส่งเสริมเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส โดยมุ่งให้ได้รับการศึกษาทั้งในแง่การเล่าเรียนและ

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๕๔ ประกอบมาตรา ๗๑ วรรค ๓.

^๕ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๕๙ (พ.ศ. ๒๕๐๒) (The Declaration of the Right of the Child, 1959).

โอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาด้านบุคลิกภาพ การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้รับการพักผ่อนหย่อนใจและส่งเสริมชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรม

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การสร้างเครือข่ายโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส สามารถจำแนกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ เครือข่ายที่เป็นทางการ คือ เป็นเครือข่ายที่มีข้อตกลง ระบบ ระเบียบของความสัมพันธ์ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการคือ เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม มีข้อตกลง เฉพาะกิจกรรม มีวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่องแต่ไม่มีข้อตกลงระบบ ระเบียบของความสัมพันธ์ และมี วัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนจะจัดระบบความสัมพันธ์ให้เป็นเครือข่ายประเภทใดขึ้นอยู่กับ ระดับความสัมพันธ์และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ สำหรับขั้นตอนในการสร้างเครือข่าย มีข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ การสร้างเครือข่ายโรงเรียน ควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา เป็นการสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรหลักและผู้เกี่ยวข้องหลักของโรงเรียนในการศึกษาแสวงหาเครือข่ายที่มีความเข้าใจ เหมาะสม สอดคล้อง นำไปสู่ ความสัมพันธ์ความร่วมมือที่ดี และสามารถประสานผลประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของ บุคคลและองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารโรงเรียนประชุมชี้แจง อภิปราย รับฟังข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการสร้างเครือข่ายและโรงเรียนร่วมโรงเรียนร่วมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้กับบุคลากรหลักของโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องหลักเพื่อสร้างความตระหนัก ร่วมกัน แต่งตั้งคณะทำงาน โรงเรียนแต่งตั้งคณะทำงานด้านเครือข่าย (Partnership Committee) ประกอบด้วยผู้บริหารและบุคลากรหลักของโรงเรียน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศ อาจจะเป็นศิษย์เก่าที่มีประสบการณ์หรือผู้นำองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้บริหารโรงเรียน เครือข่ายร่วมพัฒนา เพื่อกำหนดแผน เป้าหมาย และแหล่งร่วมพัฒนา ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนจาก ชุมชน สถานศึกษา และองค์กรต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความต้องการและโอกาสของนักเรียนว่าจะมีส่วนเข้าถึง กิจกรรมและบริการร่วม พัฒนาได้ทั่วถึงทุกคนหรือเฉพาะกลุ่ม

๒. สร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน (Partnership Agreement & Action Planning) เมื่อผู้นำและผู้บริหารของเครือข่ายเห็นความสำคัญและประโยชน์ร่วมกัน และตกลงเป็นการเบื้องต้นที่จะร่วมมือ เป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงาน จัดกิจกรรมสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน (Partnership

^๖ รัชฎา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, “การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดลพบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๘), หน้า ๔๒-๔๙.

Agreement & Action Planning) เพื่อให้เกิดแนวทางความร่วมมือที่ชัดเจนก็จะมีการสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผนต่อไปการวางแผนสร้างเครือข่ายและโรงเรียนร่วมพัฒนาให้คณะทำงานศึกษาสำรวจข้อมูลพื้นฐาน จัดทำทะเบียนองค์กรเครือข่าย จำแนกประเภทเครือข่ายทั้งประเภทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์งบประมาณ วิธีการดำเนินการ กิจกรรม และการประเมินผล ให้มองเห็นภาพการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความต่อเนื่องของเครือข่าย มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาโรงเรียนร่วมการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนและนักเรียน ประกอบด้วย ๑) การติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนสารสนเทศเพื่อการทำมาจู้จักและร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแนวทางการร่วมเป็นคู่พัฒนา ๒) มีการศึกษาหลักสูตรร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการสร้างเครือข่ายและโรงเรียนร่วมพัฒนา ๓) จัดให้นักเรียนแต่ละโรงเรียนได้จัดทำโครงงานเล็ก ๆ ระยะสั้นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างกระแสความสนใจของนักเรียนในวงกว้าง ๔) จัดให้ผู้แทนของโรงเรียนได้พบปะ เยี่ยมเยือนโรงเรียนร่วมพัฒนาในกรณีที่เป็นโรงเรียนภายในประเทศ เพื่อร่วมปรึกษาหารือในรายละเอียดการร่วมดำเนินการ ๕) จัดทำและลงนามข้อตกลงร่วมระหว่างโรงเรียน ๖) ร่วมกันจัดทำแผนการดำเนินงานร่วมระหว่างโรงเรียนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สำหรับองค์กรที่มีบทบาทโดยตรงหรือโดยอ้อมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นความสำคัญ ผลประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล อาจจะทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกัน (MOU) ระหว่างผู้นำองค์กรนั้นกับผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งจัดแผนงานโครงการในการสร้างความสัมพันธ์ กิจกรรม รวมถึงกำหนดบทบาทผู้รับผิดชอบเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

๓. ขั้นร่วมดำเนินงานและกำกับ ติดตาม เป็นขั้นตอนสำคัญในการนำแผนงาน/โครงการที่เตรียมการไว้มาปฏิบัติเพื่อสร้างเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญที่คณะทำงานเครือข่ายของโรงเรียนศึกษารายละเอียดวิเคราะห์ตรวจสอบ ทบทวนแผนงาน โครงการประชุมชี้แจง เผยแพร่สร้างความเข้าใจผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจ มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามแผนคณะกรรมการบริหาร/คณะทำงานของเครือข่าย ผู้รับผิดชอบระหว่างเครือข่าย นำข้อตกลง กิจกรรมนำมาปฏิบัติ เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล ตัวอย่างกิจกรรม เช่น ร่วมจัดกิจกรรมหรือจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ได้กำหนดร่วมกัน จัดกิจกรรมการเยี่ยมเยือน แลกเปลี่ยนระหว่างนักเรียน เชิญชวนผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชนท้องถิ่นทั้งสองฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ร่วมกันแสวงหาภาคีเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับคู่พัฒนา ร่วมกันติดตามการดำเนินงานของคู่พัฒนาและพัฒนาการของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม จัดให้มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้ปฏิบัติและนักเรียน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ การใช้แหล่งเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนเครือข่ายเพื่อพัฒนา

ร่วมกัน ร่วมมือกันพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ในข้อตกลงควรกำหนดเพื่อต้องการให้รู้ว่าการดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร จะนำผลการประเมินให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายรับทราบ จะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์ เพื่อการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

๔. ขึ้นทบทวนผลการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวนปรับปรุงพัฒนา เครือข่าย คณะกรรมการบริหารเครือข่ายร่วมกันทบทวนผลการดำเนินงานของคู่พัฒนาว่ามีความก้าวหน้า หรือประสบผลสำเร็จตามที่ร่วมกันกำหนดไว้อย่างไรบ้าง มีผลกระทบต่อนื่องจากการดำเนินงาน อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ควรมีการแสดงผล หลักฐานร่องรอยผลการปฏิบัติงานมาใช้ประกอบการพิจารณา ทบทวนแผนการดำเนินงานและข้อตกลงร่วมกันเพื่อพิจารณาปรับปรุง พัฒนา หรือดำเนินการตาม ที่เห็นสมควรร่วมกัน หรือนำผลการตรวจสอบทบทวนนำไปเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานหรือพัฒนาให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป ถ้าหากเห็นว่าเป็นปัญหาอุปสรรคควรปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการสร้างคุณลักษณะของมนุษย์และเป็น สถานที่ในการอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติที่นำไปสู่การดำรงชีวิตในอนาคต รวมทั้งมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมให้เกิดความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป สภาพแวดล้อม ในโรงเรียนเป็นการผสมผสานกันระหว่างหลักสูตร เนื้อหาสาระวิชาที่เรียน ครู ทุกระเบียบข้อบังคับ การปกครอง และเพื่อนร่วมชั้นเรียนและร่วมโรงเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน ทั้งในด้านการพัฒนาความคิด การสร้างเสริมประสบการณ์ การปรับตัว และบุคลิกภาพ ให้สอดคล้องกับ สภาพและการดำรงชีวิตในสังคม องค์ประกอบสภาพการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาได้แก่ (๑) วางแผนเพื่อศึกษาความต้องการในการระบุนความรู้ที่จำเป็นสำหรับการ พัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน (๒) กำหนดจุดหมายหลักการโครงสร้างเนื้อหาสาระเพื่อการพัฒนา หลักสูตร (๓) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ (๔) กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ (๕) กำหนดเนื้อหาตาม แต่ละหน่วยการเรียนรู้ (๖) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และคู่มือ (๗) ออกแบบสื่อการเรียนรู้ (๘) จัดการ เรียนการสอนที่อยู่บนหลักการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ และ ๙) การประเมินผลการจัดการ เรียนรู้^๗

^๗ สามารถ รุ่งเรืองและประกอบ คุณารักษ์, “รูปแบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา”, วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๔๗ ฉบับเพิ่มเติม (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๓๗๘-๓๘๐.

โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมแก่เด็ก เพื่อเตรียมเยาวชนของชาติให้เป็นสมาชิกของสังคม กล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้ ตลอดจนสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคม ทำให้สามารถกำหนดบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชนได้ดังนี้^๕

๑) ส่งเสริมพัฒนาการทางกาย โรงเรียนควรให้ความดูแลเอาใจใส่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและภาวะโภชนาการของเด็ก และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีร่างกายที่แข็งแรงมีสุขภาพอนามัยดีเจริญเติบโตได้สมวัย

๒) ส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ โรงเรียนควรส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพจิตดีมีอารมณ์สดชื่น แจ่มใสพยายามลดหรือขจัดอารมณ์ที่ไม่ดี ชื่นมัวให้หมดสิ้นไป หากเด็กมีอารมณ์คับข้องใจ เพราะไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ เด็กจะเกิดความเบื่อหน่าย ท้อถอยและไม่อยากเรียน โรงเรียนจึงต้องทำการขจัดอุปสรรคนั้น โดยต้องคำนึงถึงการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมแก่เด็ก เช่น ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเรียน เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวและลดความเครียดหรือวิตกกังวลลงได้

๓) ส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม โรงเรียนเป็นสถาบันที่เด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคม เด็กจะสามารถปรับตัวเข้ากับครู เพื่อน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนได้เพียงไรนอกจากจะขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูที่บ้านแล้ว ยังขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

๔) ส่งเสริมทางสติปัญญา โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการที่สำคัญมาก เด็กจะได้รับความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริงมากที่สุด โรงเรียนจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับหลักสูตรเนื้อหา วิธีการสอน ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทางสติปัญญาได้อย่างดีที่สุด

สิทธิและความไม่เสมอภาคทางการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

การได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเสมอภาคทั่วถึงมีคุณภาพเหมาะสมและรูปแบบที่หลากหลายเพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยและสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้เพื่อนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองไม่เป็นภาระต่อสังคมโดยกระบวนการในการแก้ไขตัวบทกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๘ ค.ด้านกฎหมาย (๑) และ (๔) ประกอบมาตรา ๗๗ ได้กำหนดวิธีการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือ การประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นการ

^๕ สุพรรณิการ์ มาศยคง, “คุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

แก่ประชาชนและดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่างๆได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง^๙

การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต้องจัดให้ได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเสมอภาคทั่วถึง มีคุณภาพเหมาะสมและรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย และสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้เพื่อนำไปประกอบอาชีพเลี้ยง ตนเองไม่เป็นภาระต่อสังคม^{๑๐} ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา (Inequality Education) ของประเทศไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมาโดยรัฐบาลไทยกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษามาโดยตลอด แต่พบว่าความไม่เสมอภาคทางการศึกษายังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทาง การศึกษาจากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ด้านนโยบายประกอบด้วย การเข้าถึงบริการทางการศึกษาอาทิที่ตั้งของโรงเรียน คุณภาพของบุคลากรคุณภาพของอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน ๒) ด้านงบประมาณระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบทที่ห่างไกล และ ๓) ด้านสภาพเศรษฐกิจของผู้ปกครองของเด็ก การถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจากความพิการ คุณลักษณะทางสังคม ความยากจน และการด้อยโอกาส โดยพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มีเด็กอายุ ๓-๑๗ ปี ไม่ได้เรียน โดยมีสาเหตุสำคัญสืบเนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน ส่งผลให้เด็กต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน แต่ปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษายังคงพบในรูปของการกระจายโอกาสทางการศึกษาที่ไม่ครอบคลุม แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายเรียนฟรี ๑๒ ปี และได้มีการพยายามผลักดัน ให้เด็กยากจนสามารถเข้าถึงระบบการศึกษาได้ แต่เนื่องจากภาครัฐไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมในการควบคุมตรวจสอบการใช้จ่ายของโรงเรียน ทำให้บางโรงเรียนยังเรียกเก็บเงิน จากนักเรียนในรูปแบบอื่น เช่น การอุดหนุนการศึกษาและการเก็บเงิน “แป๊ะเจี๊ยะ” นอกจากนี้ระบบอุปถัมภ์ทางการศึกษาซึ่งยังคงปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางสืบเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านมาตรฐานการศึกษาทำให้เด็กยากจนที่ด้อยโอกาสไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีมาตรฐานได้^{๑๑}

การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

การจัดการศึกษาต้องจัดให้ผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิโอกาส และความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นพิเศษ

^๙ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๗๗.

^{๑๐} Schmidt, William H., *Equality of Educational Opportunity, Myth or Reality in U.S. Schooling?*, American educator winter, ๓๔(๔); (๒๐๑๑): ๒๑.

^{๑๑} สฤณี อาชวานันทกุล, *ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา*, (กรุงเทพมหานคร: เป็นไทยพับลิกซิ่ง, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘.

ของแต่ละบุคคล ซึ่งเด็กด้อยโอกาสเป็นเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากมีชีวิตความเป็นอยู่ต่ำกว่าเด็กทั่วไป ขาดโอกาสทางการศึกษา จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย และสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้ ควรส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ต้องจัดให้ได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเสมอภาคทั่วถึง มีคุณภาพเหมาะสมและรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคล เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย และสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้ เพื่อนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองไม่เป็นภาระต่อสังคม

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ควรจัดให้ตั้งแต่ก่อนระดับปฐมวัย ปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสูงกว่าตามความสามารถและศักยภาพของบุคคล ด้วยรูปแบบการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ในการจัดส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสให้ดำเนินการโดยคำนึงถึงแนวทาง ดังต่อไปนี้^{๑๒}

๑) ให้ดำเนินการคัดกรอง สร้างหลักสูตร โปรแกรมการเรียนรู้ ออกแบบการเรียนรู้วัดและประเมิน การเรียนรู้ จัดทำแผนการส่งต่อทางการศึกษาที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถ สมรรถนะของ ผู้ด้อยโอกาสด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย

๒) จัดการศึกษาตามมาตรฐานการจัดการศึกษาของผู้ด้อยโอกาสตามที่คณะกรรมการกำหนด

๓) ส่งเสริมการศึกษาวิชาชีพหรือฝึกทักษะอาชีพตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของแต่ละบุคคล โดยสถานศึกษา สถานประกอบการ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

๔) ส่งเสริม สนับสนุนภาคีเครือข่ายให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

๕) ได้รับการส่งเสริมพัฒนาทักษะชีวิต หรือการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสภาพ จิตใจและชีวิตหรือ ปรับพฤติกรรมให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเหมาะสมของแต่ละบุคคล เพื่อให้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้บริการ การศึกษาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง มุ่งเน้นให้เด็กด้อยโอกาสทุกคนได้รับการศึกษาที่เหมาะสมและ หลากหลาย ใช้นวัตกรรมทางการศึกษาและเน้นการทำงานแบบสหวิชาชีพเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละ พื้นที่ ส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาช่วยจัดการศึกษาในเชิงรุก โดยใช้สื่อที่ทันสมัยและ การศึกษาทางไกลเพื่อเข้าถึงผู้เรียนได้มากที่สุด เน้นการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสโดย บูรณาการด้านวิชาการ ศิลธรรม จริยธรรม และทักษะการดำรงชีวิต เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมในการ

^{๑๒} วิชัย วงษ์ใหญ่, กระบวนทัศน์ใหม่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์พรินติ้ง, ๒๕๔๓).

พัฒนาสมรรถนะและศักยภาพของเด็ก เน้นการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวและการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมกับการสร้างแรงจูงใจเชิงบวกและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและสังคม การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษามุ่งเน้นการจัดทำฐานข้อมูลความต้องการและสภาพความจำเป็นของเด็กด้อยโอกาสในทุกพื้นที่ให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กด้อยโอกาสกับครอบครัว ชุมชน และสังคมในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพพื้นที่ พร้อมกับการจัดตั้งศูนย์ประสาน และส่งต่อความช่วยเหลือทางการศึกษาและด้านอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

๑. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาส

๒. การสนับสนุนและการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้เพียงพอสำหรับการดูแลเด็กด้อยโอกาส จัดตั้งกองทุนเฉพาะเพื่อสนับสนุนการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาส

บรรณานุกรม

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๕๙ (พ.ศ. ๒๕๐๒). The Declaration of the Right of the Child, 1959.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. มาตรา ๕๔ ประกอบมาตรา ๗๑ วรรค ๓.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. มาตรา ๗๗.

รัฐสภา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. “การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายสมาชิกสุขภาพจังหวัดลพบุรี”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๘.

วาสนา จักรแก้ว, เกศรา สิทธิสันติกุล, สุรัชย์ กังวล และนิโรจน์ สิ้นณรงค์. “นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของประเทศไทยและต่างประเทศ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓) : ๓๒๘ - ๓๓๔.

วิชัย วงษ์ใหญ่. กระบวนทัศน์ใหม่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล. กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์พรีนติ้ง, ๒๕๔๓.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชย์พันธุ์ และคณะ. “การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้ เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย”. รายงานการวิจัย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

สถณี อาชวานันทกุล. **ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา**. กรุงเทพมหานคร: เป็นไทยพับลิกซ์, ๒๕๕๔.

สามารถ รุ่งเรืองและประกอบ คุณารักษ์. “รูปแบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา”. **วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. ปีที่ ๔๗ ฉบับเพิ่มเติม (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๓๗๘-๓๙๐.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. “รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๔.

สุพรรณิการ์ มาศยคง. “คุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

Schmidt, William H., "Equality of Educational Opportunity. Myth or Reality in U.S. Schooling?". **American educator**. Vol.34 No.4 (2011): 21.